

جهی نیشانه‌یین نهری کرنی ل دویف تاف و ریژه‌یان د زمانی کوردی، گوڤه‌را به‌هدینیدا

هودا ئیسماعیل سألج^۱

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۰۸ مرداد ۱۴۰۱؛ تاریخ پذیرش: ۱۰ اردیبهشت ۱۴۰۲؛ صص. ۱۲۹-۱۴۰

کورتیه

چاوگ (نافی کاری) ب ژنده‌ری دروستبونا کاری دهیته نیاسین. کار وه‌کو پیکه‌ینه‌کی سه‌ره‌کی و دهسته‌لاتار د رسته‌یا زمانی کوردیدا، د شیت گه‌له‌ک نیشانه‌یین جودا جودا وه‌بگریت. وه‌کی: ریژه، نهری‌کرن و تاف هتد. ده‌باری ریژه‌یین کاری، د زمانی کوردیدا سی ریژه‌یین کاری همنه، نه‌وژی: ریژه‌یا راگه‌هاندنی، کو پرانی رسته‌یین زمانی کوردی د نه‌فی ریژه‌ییندانه. ریژه‌یا دانانی نه‌و ریژه‌یه، کو نه‌جامدانا کاری یان نه‌جامدانا کاری ب دروستی دیار ناکه‌ت، به‌لکو کاری ب شیوه‌یی خۆزی و هیفی و گومانئ دده‌ته دیارکرنی. ریژه‌یا فرمانیژی نه‌و ریژه‌یه، کو ناخفتن‌کهر تیندا فرمانه‌کی ل گوهداری دکه‌ت بۆ جیبه‌جی کرن یان جیبه‌جی نه‌کرنا کاره‌کی. نیشانی نهری‌کرنی د زمانی کوردی- گوڤه‌را به‌هدینیدا ل دویف تاف و ریژه‌یا کاری دهیته گوهورین، د گوڤه‌را به‌هدینیدا دوو نیشانه‌یین نهری‌کرنی همنه، نه‌وژی: نیشانه‌یا نهری‌کرنی (نه) و (نا) یه، نه‌و نیشانی ریژه‌ییننه، کو کاری د دوخه نهریندا دیار دکهن. نیشانا (نه) لگه‌ل کارین بوریین ریژه‌یا راگه‌هاندنی و ریژه‌یا دانانی دهیت و لگه‌ل کارئ نه‌بوریین ریژه‌یا دانانی و ریژه‌یا فرمانیژی دهیت. نیشانا (نا) لگه‌ل کارئ نه‌بوریین ریژه‌یا راگه‌هاندنی بکاردهیت. نه‌گه‌ر کار ساده بت نیشانه‌یا نهری‌کرنی ل دهستی‌کا کاری دهیت و نه‌گه‌ر کار دارژی یان لیکدی بت دکه‌فیه‌پشتی پارچا ئیککیا کاری. ب تنی د تافی دهیتدا نیشانه‌یا نهری‌کرنی (نا) جهی (دی) دگریت و هه‌رده‌م ل دهستی‌کا کاری دهیت.

چکیده

مصدر یکی از منابع تشکیل فعل است. فعل به عنوان جزء اصلی و حاکم در جملات زبان کردی می‌تواند نشانه‌های مختلفی از جمله حالت، نفی، زمان و... را بپذیرد. با نگاهی به حالت فعل در زبان کردی، سه حالت فعل وجود دارد که عبارتند از: حالت نشانی، شامل اکثر جملات در زبان کردی. حال مضارع حالتی است که به طور دقیق بیانگر وقوع فعل یا عدم وقوع فعل نخواهد بود. بلکه عمل به صورت آرزو، امید و شک ظاهر می‌شود. حالت امری، گوینده، شنونده را وادار می‌کند که فعل را به کار ببرد یا نه. نشانگرهای منفی در (زبان کردی - گویش محلی بادینانی) بر حسب زمان و حال تغییر می‌کنند. دو نشانگر نفی وجود دارد که (نه) و (نا) به عنوان نشانگر دستوری در نظر گرفته می‌شوند. علامت (نه) با افعال ماضی در حالت نشانی، گذشته و حال در فعل و حالت امری می‌آید. نشانگر (نا) با زمان حال از حالت دلالتی می‌آید. اگر فعل ساده باشد این نشانگرها در ابتدای فعل می‌آیند و اگر فعل مرکب باشد از هجای اول فعل پیروی می‌کند. فقط اگر فعل در زمان آینده باشد، علامت (نا) جایگزین (دی) می‌شود و همیشه در ابتدای فعل می‌آید.

واژگان کلیدی: فعل؛ نفی؛ حال؛ حالت دلالتی؛ حال امری.

و شه‌گه‌لی سه‌ره‌کی: کار؛ نهری‌کرن؛ ریژه؛ ریژه‌یا راگه‌هاندنی؛ ریژه‌یا فرمانی.

۱- پیشه‌کی

نیشانه‌یین نهری‌کرن نه‌و نیشان، کو کار د زمانی کوردیدا د شیت د گه‌ل هه‌می تاف و ریژه‌یین کاری وه‌بگریت. د نه‌فی فه‌کولینیدا جهی نه‌وان نیشانه‌یان، کو ل دویف تاف و ریژه‌یان د زمانی کوردی - گوڤه‌را به‌هدینیدا دهیته گوهورین هاتینه دیارکرنی و هه‌می بابه‌تین په‌یوه‌ندی ل گه‌ل نه‌فی بابه‌تی هه‌ی ب تیروته‌سه‌لی هاتینه به‌حس‌کرن.

پروسا نهری‌کرنی کاری د کارین پیشتردا، بابه‌تی نهری‌کرنی کاری د ژنده‌رین جودادا دهیته دیتن، به‌لی هه‌بوونا فه‌کولینه‌کا تایه‌ت ب نهری‌کرنی، هه‌روه‌سا ده‌ست‌نیشان‌کرنی جهی نیشانه‌یین نهری‌کرنی ل دویف تاف و ریژه‌یان د زمانی کوردی - گوڤه‌را به‌هدینیدا ناهیتته دیتن. نه‌و دی ئامازه ب چهند ژنده‌ران دهین، نه‌وین پیشتتر به‌حس ل نهری‌کرنی کاری کرین، نه‌وژی: بیبیز عومه‌ر نه‌حمه‌د (ده‌برینی ریژه له دایالیکتی ژوروی زمانی کوردیدا، ۲۰۰۵) د لاپه‌رین (۷۴-۴، ۳۸، ۵) به‌حس نهری‌کرنی کاری د ریژه‌یاندا دکه‌ت. زبیرن خورشید سه‌لیم (نه‌لؤمؤرف د زمانی کوردیدا، ۲۰۱۲) د لاپه‌رین (۲۲-۲۱) دا به‌حس مؤرفیمین نهری‌کرنی. دلبرین عه‌بدو‌للا عه‌لی، (ریژه‌یین کاری (راگه‌هاندن، مه‌رجی، فرمان) د گوڤه‌را به‌هدینیا زمانی کوردی و زمانی تورکیبی

ستانەردە، (۲۰۱۷) د لاپەرىن (۴۰-۳۹ و ۴۳) بەحسى نەرى كرنا كارى د پىژەياندا كرىيە. سلىمان ئىسماعىل رەجەب (مۇرفىمىن پىژمانىن كوردىيا سەرى گۇقەرا بادىنان) د لاپەرە (۹۴) دا بەحسى مۇرفىما (نە، نا) وەك دوو مۇرفىمىن نەفى كرنى كرىيە. ئاراز مۇنىب و شىزاد سەبرى عەلى (ووشەسازى، ۲۰۱۶) د لاپەرىن (۱۰۵-۱۰۳) بەحسى مۇرفىمىن نەرى كرنى كرىيە.

۱-۱- ناپونىشان، ئارمانج و كەرەستى قەكۆلىنى

ئەف قەكۆلىنە ل ژىر ناپونىشانى (جەھى نىشانەيىن نەرى كرنى ل دويف تاف و پىژەيان د زمانى كوردى - گۇقەرا بەھدىنى) دايە و ل دويف رېئازا (وەسفى - شروۋقە كارى) ھاتىيە نەنجامدان. ئارمانج ژ نەنجامدان ئەف قەكۆلىنى دياركرن و نىياسىنا جەھى نىشانەيىن نەرى كرنى ل دويف تاف و پىژەيىن كارى د گۇقەرا بەھدىنىدا، چونكى نىشانەيىن نەرى كرنى ل دويف دەمى روويدانا كارى و پىژەيى كارى گۇھۇرىن ب سەردا دەيىن و جىاوازا خۇ يا ھەي، لگەل دىالىكت يان گۇقەرپن دىتر يىن زمانى كوردى. كەرەستى ئەف قەكۆلىنى ژ ئاقتىنا ئاقتىنكەرىن گۇقەرا بەھدىنى ھاتىيە وەرگرتن. زىدەبارى بكارھىنانا چەندىن پەرتوك و نامەيىن ئەكادىمى ب زمانى كوردى.

۲- پەيكەرى قەكۆلىنى

ئەف قەكۆلىنە ژىلى (پىشەكى، نەنجام و لىستا ژىدەران) ژ دوو پىشكان پىك دەيت، ئەو ژى: **پىشكا ئىكى:** د ئەف قەكۆلىنىدا بەحسى چاوكى ب درىژى و جۇرىن ئەو ھاتىيە كرن، ھەرەسا بەحسى كارى، وەكو چەمك، زاراف، وەكو پىشكەك ژ پىشكىن ئاقتىنى، پىناسە و تاييەتمەندىن كارى ھاتىيە كرن.

پىشكا دوويى: د ئەف قەكۆلىنىدا بەحسى كارى ژ لايى نەرىنىشە و پۇسا نەرى كرنى ب درىژى ھاتىيە كرن، ئەو ژى: نەرى كرن ژ لايى چەمكىشە، نەرى كرن ژ لايى زاراقىشە، نىشانەيىن نەرى كرنى، ھەرەسا ئەف پىشكە ئەفان بابەتان ژى ب خۇفە دگرىت: پىژە ژ لايى چەمكىشە، پىژە ژ لايى زاراقىشە، پىناسا پىژەيى، شروۋقە كرنا پىژەيىن كارى د زمانى كوردىدا، پىژەيىن (پراگەھاندن، دانانى و فەرمانى) ب درىژى و ب نمونەفە ھاتىيە بەحس كرن و جەھى نىشانەيىن نەرى كرنى كارى د تاف و پىژەيىن كارىدا ھاتىيە نىشانەيىن.

۱-۲- پىشكا ئىكى

۱-۱-۲- چاوك ژ لايى چەمكىشە

چاوك بەشەكى زۇر ژ پىژمانا زمانى كوردى پىك دەيىنىت. ب ئەف چەندى ژى، چاوك ب كەرەستەكى گىرنگ د پىژمانا زمانى كوردىدا دەيتە نىياسىن، ژبەرەكو ژىدەرى دوستوبونا كارىيە د زمانى كوردىدا.

۲-۱-۲- چاوك ژ لايى زاراقىشە

ژىلى زاراقى چاوك، چەندىن زاراقىن دىتر د زمانى كوردىدا بۇ چاوكى دەيتە بكارھىنان، وەك: (مەسدەر، ژىدەر و سەرچاوە). (خۇشناو، ۲۰۱۲: ۶۶)، ھەرەسا د پەرتوكىن پىژمانا كوردىدا گەلەك زاراقىن دىتر ژبۇ چاوكى بكار ھاتىيە، وەكى: (پادەر، ماكدەر، چاڭك، چاڭكانىك و مەسدەر)، ھەمى زاراقى ھەفواتانە. (عەبدولفەتەح، ۲۰۱۲: ۹۳). د زمانى عەرەبىدا زانايان بىرپارەكا گىشتى لسەر چاوكى دايىنە و زاراقى (المصدر) ھەلبىزاتىيە و ب زمانى ئىنگىلىزى ژى دىترىن (Infinitive). (لىژنەي زمان و زانستەكانى لە كۆرى زانبارى كورد، ۲۰۱۱: ۲۲۲).

۳-۱-۲- دانەنىياسىنا چاوكى

ھەتا نوکە پىناسەيەكا ئىكگرتى بۇ چاوكى نەھاتىيە كرن، بەلى ھەندەك پىژمانقان چاوكى بەرەف نافی دەن و ھەندەكىن دىتر ژى بەرەف كارىشە دەن. (شوانى، ۲۰۱۱: ۵۶). زانقان و پىژمانقانىن كورد ژى، بەحسى چاوكى كرىيە و بۇچوونا خۇ لسەر چاوكى گۆتىيە، ژ ئەوان ژى:

چاوك دەيتە پىناسە كرن، كو ئەو پەيەھىيە ئەوا دىتە ژىدەر و سەرچاوە ژبۇ دوستوبونا كارى. چاوك د زمانى كوردىدا ھەر دەم ب نىشانەيا (ن) ب دوماهى دەيت. (مستەفا، ۲۰۱۴: ۲۵). ھەرەسا پىناسەيەكا دىتر ئامازە ب ئەو چەندى دكەت، كو (چاوك ژى وەكى كارى، ئامازى ب بوويەرەكى يان روودانەكى ددەت، بەلى نادەتە پال چ كەسى). (خورشىد، ۲۰۱۳: ۷۶).

۲-۱-۴- چاوگ ژ لایح پیکهاتنیفه

پیکهاتا چاوگی، مهبهست ژێ چهوانیا دروستبوونا چاوگیه. ئەری چ کەرستهیهکی زمانی یان چەند کەرستهییەکی زمانی پشکداری د دروستبوونا ئەوی چاوگیدا کریه. چاوگ ژ لایح پیکهاتنیفه دبیتە سی جۆر، ئەو ژێ ئەفین ل خوارنە:

- ا - چاوگی ساده
ئەو جۆری چاوگیه، یی کو ژ چاوگه کی ساده ب تنی پیک دهیت، بۆ نمونە: هاتن، چون، گههشتن، سووتن و ...
- ب - چاوگی دارێژتی
ئەو جۆری چاوگیه، یی کو ژ پیشگر، پاشگر یان هەردوو یان پیکهاتنیفه لگهه چاوگه کی ساده پیک دهیت و پهیهه کا نوی دروستدکەت، بۆ نمونە: دا/خستن، را/هێنان، ههه/گرتن، ههه/بژارتن و ...
- پ - چاوگی لیکدایی
ئەف جۆری چاوگی، ژ چاوگه کی ساده لگهه کەرستهیهکی واتادار یان پتر پیکدهیت و پهیهه کا نوی دروست دکەت، بۆ نمونە: یارمەتی/دان، دەست/کەفتن، چاف/پێ/کەفتن، سەر/کەفتن و ... (شوانی، ۲۰۱۱: ۵۷).

۲-۱-۵- جۆرین چاوگی

چاوگ د زمانی کوردیدا هەر دەم ب نیشانهیا (ن) ب دوماهیک دهیت، دبێژنی: نوونا چاوگی. ههژیه بیژین، کو ئەف نوونا چاوگی هەر دەم لگهه ئەفان شەش نیشانان دهیت، ئەو ژێ: (ا، ت، ی، د، و، ر)، کو دبنه نیشانی تافی بوری. ل دویف ئەوان نیشانان، د زمانی کوردی - گوڤهرا بههیدینیدا شەش جۆرین چاوگان ههه (عهلی، ۲۰۱۲: ۳۸)، ئەو ژێ ئەفنه:

(خشتی ژماره ۱ نیشانهیی چاوگی)

ژماره	جۆری چاوگی	نیشانهیا جۆری چاوگی	نمونه
۱	ئەلفی	ان	کێلان، هێلان
۲	تائی	تن	نقستن، پوینشتن
۳	یائی	ین	نقیسین، داپۆشین
۴	دالی	دن	خواندن، چاندن
۵	واوی	وون	ههه/چوون، ههه/بوون
۶	رایی	رن	مرن، دروست کرن

ئەگەر نیشانا چاوگی (ن) بهیته لادان، دی کاری بوری (قەدی چاوگی - پەگگی بوری) ژێ دروست دبیت، وهکی د خشتهی خواریدا دیار دبیت:

(خشتی ژماره ۲ دروستبوونا کاری بوری)

ژماره	چاوگ	کاری بوری (قەدی چاوگی - پەگگی بوری)
۱	هێنان	هینا
۲	گرتن	گرت
۳	فڕین	فڕی
۴	ژنآفچوون	ژنآفچوو
۵	شکاندن	شکاند

د نمونہ پین (ہینان، گرتن، فرین، ژنافچوون، شکاندن) دا دیار دبیت، کو ب لادانا نوونا چاوگی کاری بوریع ساده یان دبیزنی (قہدی چاوگی - پھگی بوری) ژئی دروست بوویہ.

۶-۱-۲- کار ژ لایع چہمکیفہ

کار د زمانی کوردیدا گرنگیہ کا زور ہہیہ. بہلگہ لسہر ٹہفی چہندی ٹہوہ، کو رستہیا زمانی کوردی بیی کار دروست نابیت. چونکی کار پیکھینہ کی سہرہ کیی رستہیا زمانی کوردیہ و کہرہستہیہ کی ب خورتیہ و ژ رستہیہ ناهیتہ لادان. کار د زمانی کوردیدا ژ گریہ کا کاری پیکدھیت و کہرہستہیہ کی فرہ پیکھینہ، واتہ ژ کومہ کا پیکھینان یی کدھیت، ٹہوژی: (تاف، بنیاتی کاری، ٹہسپیکت، ریژہ، نہرئکرن و ...) (محو، ۲۰۱۲: ۴۷-۴۶).

۷-۱-۲- کار ژ لایع زارافیفہ

کار ب زمانی ٹینگلیزی دبیزنی (verb) و ب زمانی عہری دبیزنی (فعل). ہر ریژمانقان و زمانقانہ کی کورد ژئی زارافہ کی جودا بو کاری دایہ خویاکرن، وہ کی ل خورای دیار دبیت:

۱. د. قہناتی کوردو و تہوفیق و ہہی ہردوو زارافین (فیل و فعل) بکار ہینانہ.
۲. پھشیدی کورد زارافی (پیشک) بکار ہینانہ.
۳. نووری علی ٹہمین و عہدولرہ حمان حاجی مہرروف ژئی (فرمان) بکار ہینانہ.
۴. جگہر خوین ژئی زارافی (کرن) بکار ہینانہ.
۵. محمہدی خال و شیخ محمہد مہردوخ گوتینی (کردار).
۶. جہلادہت بہدرخان و کامیران بہدرخان گوتینی (لیکەر).
۷. سادق بہہانہ دین نامیدی ہردوو زارافین (کار و کرن) بکار ہینانہ. (عہدولفہ تاح، ۲۰۱۲: ۲۰).

ہہژیہ بیژین، کول کوردستانا باشور زارافی (کار) ژبو زارافین (فعل - verb) ب شیویہ کی فرمی دھیتہ بکار ہینان.

۸-۱-۲- کار وہ کو پشکہ کا ٹاخٹنی

ٹہگہر بہری خو بدینہ ٹہو قہ کولینین د ہورای زانستی زمانیدا ہاتینہ کرن، ب تاییہت ریژمانی، دی زانین، کو ہہر ژ کہفن و ہہتا نوکہ، کار ب پشکہ کا ہہرہ سہرہ کیا پشکین ٹاخٹنی ہاتیہ زانین. ہہر وہ کی (ٹہورہ حمان حاجی مارف) د پولین کرنا خوڈا، ٹیک ژ پشکین ٹاخٹنی کرہہ کار. (علی، ۲۰۱۲: ۱۹).

ریژمانقانین کورد د ناف زمانی کوردیدا، ہندہک جاران کاری ددہنہ لگہل بکہر و بہرکاری، ب ٹہفی رہنگی دبیتہ پیکھینہ کی سہرہ کیی رستہ سازیا زمانی کوردی. ہندہک جاران ژئی کاری ددہنہ لگہل ناف، ہہقالناف و ہہقالکاری، ب ٹہفی شیوی دبیتہ ٹیک ژ پشکین ٹاخٹنی. (کانبی، ۲۰۱۳: ۶۷).

دہربارہی پشکین ٹاخٹنی، کار ل دہف زمانقانین بیانی ب پشکہ کا ہہرہ گرننگ یا ٹاخٹنی ہاتیہ زانین، وہ کی:

۱. یاسک د زمانی سانسکریتیدا، پشکین ٹاخٹنی دکہتہ چوار پشک، ٹہوژی: (ناف، کار، پیشگر و نامرازان).
۲. ٹہفلاتونی پشکین ٹاخٹنی کرینہ دوو پشک، ٹہوژی: (ناف و کار)ن.
۳. ٹہرستوی پشکین ٹاخٹنی کرینہ سی پشک، ٹہوژی: (ناف، کار و نامرازی لیکدانہ) بوون.
۴. تراکسی پشکین ٹاخٹنی د ناف زمانی یونانیدا کرینہ ہہشت پشک، ٹہوژی ٹہقہنہ: (ناف، ہہقالناف، ہہقالکار، کار، نامرازی بہستنی، نامرازی نیاسینی، ٹیزافہ و جہناف).
۵. ریژمانقانین نوی نامرازی ب ہندی ددہن، کو پشکین ٹاخٹنی ب تنی سینہ، ٹہوژی: (ناف، کار و نامرازان). (مونیب و علی، ۲۰۱۶: ۹ و ۱۳).

۹-۱-۲- پیناسہ پین کاری

ژبہرکو کار پیکھینہ سہرہ کی یی رستییہ، لہورا ہہر ژ کہفن و ہہتا نوکہ ژ لایع ریژمانقانانقہ گرنگیہ کا مہزن یی ہاتیہ دان. ٹہوژی بوویہ ٹہگہر، کو زمانقان و ریژمانقانین کورد پیناسہ پین جودا بو کاری بکہن، ژ ٹہوان ژئی:

کار دهیته پیناسه کرن، کوانه و کهرهسته یی گرننگ و سهره کیی رستییه، نهوی سهره یی نهوی گریه کا کاریه و پرودان و دم دناقدا هه نه. (عهلی، ۲۰۱۲: ۲۰). ههروهسا د. باییز عومهر نه حمهد دهرباردی پیناسه کرنا کاری دبیریت: «کار کهرهسته کی فره مؤرفیمیه». (محو، ۲۰۱۲: ۴۷). کهواته کار د زمانج کوریدا کهرهسته کی گرننگ و دهسته لاتداره، چونکی پیکهیتی سهره کی یی رستییه و رسته ب شیویه کی سهره کی لسهر نه فی پیکهیتی دهیته ئافاکرن و پیکهیتی دیتر د رسته ییدا هه لدرییت.

۱-۱-۲- تاییه تمه ندیین کاری

د زمانج کوریدا، کاری کومه کا تاییه تمه ندیان هه به، ژ نهوان تاییه تمه ندیان ژی:

- ۱- کارتیکرنا تیپهر و تیپه پهری ب خوڤه دگریت.
  - ۲- کار دهمین (بوری، نهۆ، نهۆیج بهردهوام و دهیت)ی دگۆڤه را به هدینیدا ب خوڤه دگریت.
  - ۳- کار ریژه یین راگه هاندن، دانانی و فرمانج ب خوڤه دگریت.
  - ۴- کار نهۆ پیکهیتیه، نهۆی دشیت نیشانه یین نهۆی کرنی وهر بگریت.
  - ۵- کار پتریا جاران ل دوماهیا رسته یی دهیت.
  - ۶- ب هیج شیویه کی ئامرازین خسته سهری وهرناگریت. (کانی، ۲۰۱۳: ۶۸-۶۷).
- ب هه بوون و نیاسینا نه فان تاییه تمه ندیان، کار ژ هه کهرهسته کی دیتر دهیته جودا کرن و مهرج نینه نهف هه می تاییه تمه ندیه د ئیک کاریدا بهینه دیتن.

۲-۲- پشکا دووی

۱-۲-۲- کار ژ لایج نه رینییه

د زمانج کوریدا کار ژ لایج نه رینییه دبیه کاری نهۆی و کاری نهۆی. کاری نهۆی پیدی ب چ نیشانه یان نینه ژبو دروست بوونا نهۆی، به لی کاری نهۆی پیدی ب نیشانه یین تاییه هه هه ژبو دروست کرنا نهۆی، کو دبیرتی (نیشانه یین نهۆی کرنی) و دبیرته نهۆی کریاری ژی (کریارا نهۆی کرنا کاری).

۱- کاری نهۆی

نهۆ کاریه، کو رویدانا (نه نجامدانا) کاره کی نیشان ددهت، ئانکو نهۆ جوړه کاره یی ب شیویه کی ئاشکه را و نه رینی واتایج دگه هینیت، وه کی د نه فان نمونه یین خواریدا دیار دبیت:

- نهوزادی خانجی خو ئافا کر.

- بیوار یی خوارنجی دخت.

ب- کاری نهۆی

نهۆ جوړی کاریه، کو ب هندهک نیشانه یان روینه دان (نه نجامنه دان) کاره کی نیشان ددهت، ئانکو نهۆ کاره، یی کو ب شیویه نهۆی واتایج دگه هینیت. (عه بدولفه تاح، ۲۰۱۲: ۱۴۹)، بو نمونه:

- نهوزادی خانجی خو ئافانه کر.

- بیوار خوارنجی ناخوت.

۲-۲-۲- نهۆی کرن ژ لایج چه مکیه

نهۆی کرن د زمانج کوریدا کریاره کا ریژمانی و واتاییه. نهف کریاره ب ریکا چه ند نیشانه یان دروست دبیت، کو دبیرتی (نیشانه یین نهۆی کرنی). نهف جوړه نیشانه ل دویف دهم و ریژه یین کاری گوهورین ب سهردا دهیت و جهی نهوان دهیته گوهورین. (حمد، ۲۰۱۷: ۱۰۵).

۳-۲-۲- نهۆی کرن ژ لایج زاراقیه

نهۆی کرن ب زمانج ئینگلیزی دبیرتی (Negatio) و ب زمانج عهره یی دبیرتی (النفی). (په سوول، ۲۰۱۴: ۲۸). د زمانج کوریدا ژی دبیرتی (نهۆی کرن)، کو هه تا راده یه کی ریژمانانین کورد لسهر نهۆی زاراقی د ریک کهفتینه.

۲-۲-۴- نىشانەيىن نەرى كرنى

وھكى نامازە پى ھاتىيە دان، ئىك ژ تايىبەتمەندىيىن كارى ئەو بوو، كو كار دىت نىشانەيىن نەرى كرنى وھرىگىت و ب ھارىكاريا ئەوان نىشانەيان كرىرا نەرى كرنى دروست دىت. گەلەك نىشانەيىن نەرى كرنى د زمانى كوردىدا ھەنە، وھكى: (نە، نا، نى، مە، نەخىز و ...). ھندەك ژ ئەقان نىشانەيان ژ لايى فۆرمىشە د سەربەخۆنە و ھندەك ژى د سەربەخۆ نىنن. (حمد، ۲۰۱۷: ۱۰۵). بەلى د ئەف فەكولىنىدا دى بىتنى بەھسى نىشانەيىن نەرى كرنى د دىالىكتا سەرى - گۆفەرا بەھدىنىدا كەين، ئەوژى: (نە، نا) يە ئەف ھەر دوو نىشانىن نەرى كرنى د گۆفەرا بەھدىنىدا بكار دەھىن. ئەف جۆرە نىشانە د گىرنگىن بۆ كرىرا نەرى كرنى، چونكى نەرى كرنى كارى نىشان دەن.

۱- نىشانەيا نەرى كرنى (نە)

نىشانەيا نەرى كرنىيە. د دۆخى نەرىدا لگەل كرىن بورىن پىژەيا راگەھاندن و كرىن بورىن پىژەيا دانانى دھىت و لگەل كرى نەبورى پىژەيا دانانى و پىژەيا فەرمىنى ژى دھىت. ئەگەر كار سادە بت ھەر دەم دكەھىتە پىشيا كارى و ئەگەر كار نەسادە بت دكەھىتە پىشيا پارچا ئىكى ژ كارى. (سەلىم، ۲۰۱۲: ۲۱-۲۲).

ب - نىشانەيا نەرى كرنى (نا)

نىشانەيا نەرى كرنىيە. د دۆخى نەرىدا لگەل كرى نەبورى پىژەيا راگەھاندن بكار دھىت. ھەمى دەمان ئەگەر كار سادە بت ل پىشيا كارى دھىت و ئەگەر نەسادە بت دكەھىتە پىشيا پارچا ئىكىيا كارى. (سەلىم، ۲۰۱۲: ۲۱-۲۲).

۲-۲-۵- پىژە ژ لايى چەمكىفە

پىژە بارودوخە كى تايىبەتە، كو پىدقىيە د ناھىتتا ناھىتتىكەرىدا گونجاندنە كا كەتواری ھەبىت، وھكى: پىشتراست بوون، گومان، خوزى و ... بەشەك ژ پىژمانقان د ئەوئ باوئردانە، كو پىژە بىتتە ژ نىشانەيانا بارودوخى ناھىتتىكەرى يان نقىسەرى كا نایا بۆچى ئەو تىتتە گۆتتە يان نقىسە. (ئەھمەد، ۲۰۱۱: ۸۹). (پىژەيا كارى رویدان يان روینەدانا كاره كى ب شىوېى ئىكسەرى يان نەئىكسەرى يان ب شىوېى داخواری و فەرمىنى دىاردكەت و د دەتە پال كەسە كى يان كۆمە كا كەسان، كەواتە ھەلوئىستى ناھىتتىكەرى بەرامبەرى ئەقان رویدانان دىار دكەت. ھەرەسا دىار دكەت كا ئەف رویدانە ب كىژ شىوېى ھاتتە ئەنجامدان، نایا ب شىوېى راگەھاندن، يان ب شىوېى ھىشى و خۆزى، يان ب شىوېى داخواری و فەرمىنى). (عەبوزىد، ۲۰۱۲: ۳۰).

۲-۲-۶- پىژە ژ لايى زارافىفە

د زمانى عەربىدا (الصیغە). (زاخوى، ۲۰۰۸: ۱۰۰) و د زمانى ئىنگىلىزىدا ژى زارافى (Mood) بۆ پىژەيى دھىتە بكارھىنان. (ئەھمەد، ۲۰۱۱: ۸۸) و د زمانى كوردىدا ژى پىژمانقان زارافى (پىژە) بى بكار دەھىن.

۲-۲-۷- پىناسەيا پىژەيى

پىژە دھىتە پىناسە كرن، كو (ئىك ژ گىرنگىرىن پىكھاتەيىن كارىيە، چونكى ھالەتە كى پىژمانى دىار دكەت، ئەو ژى: ھەستى ناھىتتىكەرىيە بەرامبەر راستىا رویدان كارى رستەيى). (عەبوزىد، ۲۰۱۲: ۳۰).

۲-۲-۸- پىژەيىن كارى و نەرى كرنى كارى ل دويف پىژەيان د زمانى كوردى - گۆفەرا بەھدىنىدا

د زمانى كوردىدا سى پىژەيىن كارى ھەنە، ئەو ژى:

۱- پىژەيا راگەھاندنى.

۲- پىژەيا مەرجى.

۳- پىژەيا فەرمىنى. (رەجەب، ۲۰۰۶: ۹۰).

ھەر سى پىژەيىن كارى د زمانى كوردى - گۆفەرا بەھدىنىدا، نەرى كرنى ئەوان ب ئەفى رەنگى ل خوارىيە:

۱- پىژەيا راگەھاندنى

پىژەيا كا گىرنگى يا كارىيە و د زمانى كوردىدا گەلەك بكار دھىت. د ئەفى پىژەيىدا كار نامازىيە بۆ راستىەكى و واتايەكا چەسپای د مىشك و ھەستى ناھىتتىكەرىدا ھەيە، چ راست بىت يان راست نەبىت و دوبر ژ گومان و خوزى و فەرمىنى. (رەجەب، ۲۰۰۶: ۹۰). كار د پىژەيا راگەھاندنىدا ب نىشانەيىن (نە و نا) دھىتە نەرى كرن.

دهمین کاری د ریژهیا راگه‌هاندنیدا دابه‌شی سیج تافان دبیت، نه‌وژی:

۱. تافنج بوری

هه‌می ده‌مین کاری بوریج راگه‌هاندننج ب نیشانه‌یا (نه) ده‌ینه نهری کرن. ئەف نیشانه‌یه دکه‌فیتته پیشیا کاری ساده و دکه‌فیتته پشتی پارچا ئیککی ژ کاری دارژتی و لیکدایی. شوپین کاری بوری د ریژهیا راگه‌هاندنیدا چوارن، ئەو ژی:

۱- کاری بوریج نیژیکی راگه‌هاندننج

ئەو کاره، کو ب لادانا (ن) چاوگی دروست دبیت، ب ئەفی رهنگی دبیتته کاری بوریج نیژیک (کاری بنه‌رهت) و د هه‌مان ده‌مدا ژی دبیتته قه‌دی چاوگی. (ره‌جەب، ۲۰۰۶: ۹۰) ب نیشانه‌یا (نه) ده‌یتته نهری کرن، وه‌کی د خشته‌یی ل خواریدنا دیار:

(خشتی ژماره ۳ کاری بوریج نیژیکی راگه‌هاندننج)

کاری بوریج نیژیکی راگه‌هاندننج				
ژماره	شیوه‌یی کاری	چاوگ	کاری بوریج نیژیکی راگه‌هاندننج	نهری کرنا کاری بوریج نیژیکی راگه‌هاندننج
۱	ساده	چوون	چوو	نه‌چوو
۲	دارژتی	راگرتن	راگرت	رانه‌گرت
۳	لیكدایی	سه‌رکه‌فتن	سه‌رکه‌فت	سه‌رنه‌که‌فت

ب- کاری بوریج دویری راگه‌هاندننج

ئەف کاره ب زنده‌کرنا نیشانه‌یا (بوو) لسه‌ر قه‌دی چاوگی دروست دبیت، ئەف نیشانه‌یه هه‌ر دەم دکه‌فیتته دو‌ماهیا کاری. (عه‌بوزه‌ید، ۲۰۱۲: ۳۱) ب نیشانه‌یا (نه) ده‌یتته نهری کرن، وه‌کی ل خواری دیار دبیت:

(خشتی ژماره ۴ کاری بوریج دویری راگه‌هاندننج)

کاری بوریج دویری راگه‌هاندننج				
ژماره	شیوه‌یی کاری	چاوگ	کاری بوریج دویری راگه‌هاندننج	نهری کرنا کاری بوریج دویری راگه‌هاندننج
۱	ساده	چوون	چوو‌بوو	نه‌چوو‌بوو
۲	دارژتی	راگرتن	راگرت‌بوو	رانه‌گرت‌بوو
۳	لیكدایی	سه‌رکه‌فتن	سه‌رکه‌فت‌بوو	سه‌رنه‌که‌فت‌بوو

پ- کاری بوریج به‌رده‌وامیج راگه‌هاندننج

ئەف جو‌ره ده‌میج کاری ب دانانا نیشانه‌یا (د) ل پیشیا ره‌گی بوری (کاری بنه‌رهت) دروست دبیت و ب نیشانه‌یا (نه) ده‌یتته نهری کرن. ئەف نیشانه‌یه ژی دکه‌فیتته به‌ری نیشانه‌یا (د) یا به‌رده‌وامیج (عه‌بوزه‌ید، ۲۰۱۲: ۳۱)، بۆ نمونه:

(خشتی ژماره ۵ کاری بوریی بهردهوامیی راگه هاندنی)

کاری بوریی بهردهوامیی راگه هاندنی				
ژماره	شیوهیی کاری	چاوگ	کاری بوریی بهردهوامیی راگه هاندنی	نهی کرنا کاری بوریی بهردهوامیی راگه هاندنی
۱	ساده	چوون	دچوو	نه دچوو
۲	داربژتی	راگرتن	رادگرت	رانه دگرت
۳	لیکدایی	سه رکه فتن	سه رده که فت	سه رنه که فت

ت- کاری بوریی ته مامیی راگه هاندنی

ئهف دهمی کاری ب دانانا نیشانهیا (یه) ل دو ماهیا کاری بنه رت دروست دبیت (عهلی، ۲۰۱۲: ۳۹) و ب نیشانهیا (نه) دهیته نهی کرن، بؤ نمونه:

(خشتی ژماره ۶ کاری بوریی ته مامیی راگه هاندنی)

کاری بوریی ته مامیی راگه هاندنی				
ژماره	شیوهیی کاری	چاوگ	کاری بوریی ته مامیی راگه هاندنی	نهی کرنا کاری بوریی ته مامیی راگه هاندنی
۱	ساده	چوون	چوویه	نه چوویه
۲	داربژتی	راگرتن	راگریه	رانه گرتیه
۳	لیکدایی	سه رکه فتن	سه رکه فتییه	سه رنه که فتییه

ژ هژیی گوتنییه، تافی بوریی ته مامیی راگه هاندنی ب یاسایه کا دیتر ژی د کرمانجیا سه ری - گو فه را بهدینیدا دروست دبیت، نهوژی: ب ریکا نیشانهیین نقشی (یا، بی) + ره گی بوری + ی. (عهلی، ۲۰۱۲: ۳۹).

بؤ نمونه: نازدار یا چووی. نازاد بی چووی.

۲- تافی نهویی راگه هاندنی

ئهف کاره د ریژیا راگه هاندنیدا ب یاسایا (د + بنیاتیی کاری + نیشانیی ریکه فتنی) بی که دهیت. کاری نهویی راگه هاندنی ب نیشانهیا (نا) دهیته نهی کرن، کول جهی نیشانهیا تافی نهویی راگه هاندنی (د) دهیته دانان. ژ هژیی ناماژهیدانییه، کو نیشانیی تافی نهویی راگه هاندنی د کرمانجیا سه رییدا دوونه (ره جبه، ۲۰۰۶: ۷۹-۸۰). نهوژی:

۱- تافی نهویی پرووت (ساده): نهز دچم. نهز ناچم.

ب- تافی نهویی بهردهوام: نهزا (یا) دهیم.

نهزی (بی) دهیم.

نهم (ین) بین دهین.

۳- تافی دهیتهی راگه هاندنی

ئهف تافی کاری، رویدانا کاری پشتی دهمی ناختنی دیار دکهت. ب یاسایا (دی) + بنیاتیی کاری + نیشانیی ریکه فتنی) دروست دبیت. کار د ئه فی تافیدا ب نیشانهیا (نا) دهیته نهی کرن و ل جهی نیشانا تافی دهیت (دی) دهیته دانان. (ئه حمده، ۲۰۰۵: ۴).

(خشتی ژماره ۷ کاری نه‌بوریی راگه‌هاندنی)

کاری نه‌بوریی راگه‌هاندنی							
ژماره	شیوهیی کاری	چاوگ	تافی نهۆیی ساده	تافی نهۆیی به‌رده‌وام	تافی دهییت	نه‌ری کرنا کاری بو تافی نهۆ	نه‌ری کرنا کاری بو تافی دهییت
۱	ساده	چوون	دچم	(۱) یا دچم	دی چم	ناچم	ناچم
۲	داریزتی	راگرتن	رادگرم	ئ (یع) رادگرم	دی راگرم	راناگرم	ناراگرم
۳	لیکدایی	سه‌رکه‌فتن	سه‌ردکه‌ثم	بین سه‌ردکه‌فن	دی سه‌رکه‌ثم	سه‌رناکه‌ثم	ناسه‌رکه‌ثم

۲- پیژهیا مه‌رجی

ئو پیژیه ئه‌وا، کو ئه‌نجامدان یان ئه‌نجام‌نه‌دانا کاری ب دروستی ئاشکه‌را ناکه‌ت. واته ب دروستی ناهیتته زانین ئایا کارهاتیه کرن یان نه‌هاتیه کرن، چونکی د ئه‌قی پیژیهیدا کار ب شیوهیی (گومان، خۆزی، هیقی، ئاره‌زوو و ...) دهییت. ئه‌قی پیژیهیی نیشانه‌یه‌کا تایه‌ت ب خۆقه‌هه‌یه، ئه‌و ژی نیشانه‌یا (با) یا مه‌رجیه‌یه. کار د پیژیهیا مه‌رجیدا ب تنی نیشانه‌یا (نه) یا نه‌ری کرنی وه‌رگرت. (مونیب و عه‌لی، ۲۰۱۶: ۳۲۱-۳۲۰).

کار د پیژیهیا مه‌رجیدا دابه‌شی دوو ده‌مان (تافان) دبیت:

۱- تافی بوریی مه‌رجی

هه‌می کارین بوری بین پیژیهیا مه‌رجی ب نیشانه‌یا (نه) دهیته نه‌ریکرن. ئه‌ف نیشانه‌یه ژی دکه‌قیته پیشیا کاری ساده، به‌لی د کارین داریزتی و لیکداییدا دکه‌قیته پشتی پارچا ئیککیا کاری. کار د پیژیهیا مه‌رجیدا بو ده‌می بوری دابه‌شی دوو شیوان دبیت، ئه‌و ژی ئه‌فه‌نه:

۱- کاری بوریی نیژیکی مه‌رجی

ئه‌ف شیوی کاری ب دانانا ره‌گی بوری (قه‌دی چاوگی) و لگه‌ل نیشانه‌یا (با) یا دانانیج دروست دبیت. (ئه‌حمده، ۲۰۰۵: ۵) و ب نیشانه‌یا (نه) دهیته نه‌ری کرن، وه‌کی ل خواری دیار:

قه‌دی چاوگی (ره‌گی بوری) + با = کاری بوریی نیژیکی مه‌رجی

(خشتی ژماره ۸ کاری بوریی نیژیکی مه‌رجی)

کاری بوریی نیژیکی مه‌رجی				
ژماره	شیوهیی کاری	چاوگ	کاری بوریی نیژیکی مه‌رجی	نه‌ری کرنا کاری بوریی نیژیکی مه‌رجی
۱	ساده	دانان	دانابا	نه‌دانابا
۲	داریزتی	وه‌رگرتن	وه‌رگرتبا	وه‌ره‌گرتبا
۳	لیکدایی	رینکه‌فتن	رینکه‌فتبا	رینکه‌فتبا

ب- کاری بوریی تہ مامی مہرجی

ئەف کارە ب دانانا رەگگی بوری (قەدئ چاوگی) لگەل نیشانہیا (ب)یا کاری بوریی تہ مام و نیشانا رینککە فتنی دروست دبیت (ئەحمەد، ٢٠٠٥: ٥). ئەف کارە ب نیشانہیا (نە) دەیتە نہری کرن، ب ئەفی رەنگگی ل خواری دروست دبیت:

قەدئ چاوگی + ب + نیشانی رینککە فتنی = کاری بوریی تہ مامی مہرجی

(خشتی ژمارە ٩ کاری بوریی تہ مامی مہرجی)

کاری بوریی تہ مامی مہرجی				
ژمارە	شیوہی کاری	چاوگ	کاری بوریی تہ مامی مہرجی	نہری کرنا کاری بوریی تہ مامی مہرجی
١	سادە	دانان	دانابت	نەدانابت
٢	دارئژتی	وہرگرتن	وہرگرتبت	وہرئەگرتبت
٣	لیکدایی	رینککە فتن	رینککە فتن	رینککە فتن

٢- تافی نہ بوریی مہرجی

د ریژہیا مہرجیدا کاری نہ بوری ب دانانا نیشانہیا (ب)یا دانانی و بنیاتی کاری و نیشانی رینککە فتنی دروست دبیت. نیشانہیا (ب) د کاری سادە و نہ سادەدا ل پیشیا بنیاتی کاری دەیت. ہەژہ بیژین، کو نیشانہیا (ب) د کارین نہ سادە (دارئژتی و لیکدایی)دا چی دبیت بکار نہ ہیٹ، ئەقەژئ بو سفک کرنی دەیتە بکارہینان. کاری نہ بوریی مہرجی ب نیشانہیا (نە) دەیتە نہری کرن و د باری سادە و نہ سادەدا نیشانہیا نہری کرنی جھج نیشانہیا (ب) یا مہرجیی دگرت. (ئەحمەد، ٢٠٠٥: ٥)، وەکی د خشتہیی خواریدا دیار دبیت:

(خشتی ژمارە ١٠ کاری نہ بوریی مہرجی)

کاری نہ بوریی مہرجی				
ژمارە	شیوہی کاری	چاوگ	کاری نہ بوریی مہرجی	نہری کرنا کاری نہ بوریی مہرجی
١	سادە	دانان	بدانم	نەدانم
٢	دارئژتی	وہرگرتن	وہرگرم	وہرئەگرم
٣	لیکدایی	رینککە فتن	رینککە فتن	رینککە فتن

٣. ریژہیا فەرمانی

ئەقە ئیک ژئوان ریژہیانہ یین، کو مرؤف ب شیوہی کی بەرچاف د ئاڤتن و ئفیسینا خو یا رۆژانەدا بکار دەینیت. (عەلی، ٢٠١٧: ٤٣).

ئەو ریژہیہ، ئەوا کو تیدا ئاڤتنکەر واتە (کەسئ ئیکئ تاک) فەرمانہ کی ل گوہداری واتە (کەسئ دوویئ تاک یان کۆ) دکەت، کو کریارہ کی بچہ بینیت یان بچہ نہ بینیت. کار د ئەفی ریژہیدا پشتی ئاڤتنی روو دەت. ئەف ریژہیہ ب دانانا پیشگری (ب) ل پیشیا بنیاتی کاری و دانانا جھناقین کەسئ دوویئ تاک و کۆ ل پشت بنیاتی کاری دروست دبیت، ب ئەفی رەنگگی:

ب (نیشانا فەرمانی) + بنیاتی کاری + نیشانی رینککە فتنی (ە) بو کەسئ دوویئ تاک، (ن) بو کەسئ سیئ کۆ (مونیب و عەلی، ٢٠١٦: ٣٢٠).

همه‌ی ده‌مان ریژیا فرمانی ب نیشانه‌یا (نه) ده‌یته نهری کرن، کو ئه‌ف نیشانه‌یا نهری کرنی ژی د کاری ساده و نه‌ساده‌دا جهی نیشانه‌یا (ب) یا ریژیا فرمانی دگریت.

(خشتی ژماره ۱۱ کار د ریژیا فرمانیدا)

کار د ریژیا فرمانیدا					
ژماره	شیوویی کاری	چاوگ	بو کەسێ دوویی تاک	بو کەسێ دوویی کو	نهری کرنا کاری د ریژیا فرمانیدا
۱	ساده	شکاندن	بشکینه	بشکینن	نەشکینه، نەشکینن
۲	داریزتی	هه‌لگرتن	هه‌لبگره	هه‌لبگرن	هه‌لنه‌گره، هه‌لنه‌گرن
۳	لیکدایی	به‌لافکرن	به‌لاف‌بکه	به‌لاف‌بکەن	به‌لاف‌نه‌کە، به‌لاف‌نه‌کەن

هنده‌ك جارن نیشانه‌یا (ب) یا فرمانی د کارین نه‌ساده‌دا، واته دکارین داریزتی و لیکدایدا ده‌رناکه‌فیت. ئه‌فه ژی بو سفق کرنییه، به‌لی یا باشر ئه‌وه د نفیسینیدا هه‌بیت.

ئه‌گه‌ر ل دوماهیا بنیاتجی کاری پیتته‌کا بزوین هات، نیشانا ریژیاکه‌فتنی بو کەسێ دوویی کو (ن) ده‌رناکه‌فیت. به‌لی بو کەسێ دوویی تاک (ه) وه‌کو بکه‌ر ده‌رناکه‌فیت، چونکی نابیت د زمانی کوردیدا دوو پیتین بزوین پیکفه بهین، وه‌کی د ئه‌فی نمونه‌ییدا دیاردبیت:

فراقینی بخۆ. فراقینی بخۆن. (عه‌لی و سه‌جادی و هنده‌کین دیت، ۲۰۱۹: ۲۰-۲۱).

ئه‌نجام

ل دوماهیا ئه‌فی فه‌کۆلینی، ئه‌نجامین ل خواری دیار ب ده‌ستقه هاتن:

- ۱- چاوگ ب که‌ره‌سته‌یه‌کی گرنگ د ریژمانا زمانی کوردیدا ده‌یته دانان، چونکی ژنده‌ری دروست‌بوونا کاریه.
- ۲- کار ب که‌ره‌ستی سه‌ره‌کی و ده‌سته‌ه‌لاتداری رسته‌یا زمانی کوردی ده‌یته هه‌ژمارتن.
- ۳- کریارا نهری کرنی د کرمانجیا سه‌ری - گو‌قه‌را به‌ه‌دینیدا ب ریژیا نیشانه‌یین (نه و نا) دروست دبیت.
- ۴- نیشانه‌یین نهری کرنی ل دوئیف دم و ریژیا کاری ده‌یته گو‌هو‌وپین. نیشانا (نه) لگه‌ل کارین بورین ریژیا راگه‌هاندن و ریژیا مه‌رجی ده‌یت و لگه‌ل کاری نه‌بورجی مه‌رجی و لگه‌ل ریژیا فرمانی ژی بکار ده‌یت. نیشانا (نا) لگه‌ل کاری نه‌بورجی ریژیا راگه‌هاندنی بکار ده‌یت. ئه‌گه‌ر کار ساده بت نیشانه‌یا نهری کرنی ل ده‌ستییکا کاری ده‌یت و ئه‌گه‌ر دارژی یان لیکدای بت ده‌قیته پستی پارچا ئیکینیا کاری. ب تنی د تافی ده‌یتدا نیشانه‌یا نهری کرنی (نا) جهی (دی) دگریت و هه‌رده‌م ل ده‌ستییکا کاری ده‌یت چ کار ساده، دارشتی یان لیکدای بیت.

ژېدەر

ئەحمەد، بايىز عومەر (۲۰۰۵). دەريىنى رېژە لە ديالىكتى ژوروى زمانى كوردىدا. نامەى دكتورا، ھەولېر: زانكۆى سەلاھەددىن، كۆلېژى زمان.

ئەحمەد، مزگىن عەبدورەھمان (۲۰۱۱). گەردانكردنى كار لە زمانى پەھلەوى و كوردىدا - كرمانجى سەروو. نامەيا دكتورايى، ھەولېر: زانكۆيا سەلاھەددىن، كۆلېژا زمان.

حمد، گۆران وسو (۲۰۱۷). پروسە فۆنۆلوجى و رېژمانىيەكان لە شىوہ ناخوتنى مەنگورايەتيدا. نامەيا ماستەرى، زانكۆيا سۆران، فەكۆلتيا ئادابى.

خورشيد، غازى عەلى (۲۰۱۳). رېژمانا فەرمى. چاپا ئىككى، سلېمانى: چاپخانەيا سەردەم.

خۆشناو، نەريمان (۲۰۱۲). رېژمانى كوردى. چاپا چوارى، ھەولېر: چاپخانەيا رۆژھەلات.

رەسوول، عەبدووللا حوسين (۲۰۱۴). ناکردن لە زمانى كوردىدا. چاپا ئىككى، ھەولېر: چاپخانەيا ھىقى.

زاخوى، ئىبراھىم رەمەزان (۲۰۰۸). رېژمانا كوردى - قواعد اللغە الكوردية. چاپا ئىككى، دھوك: چاپخانەيا خانى.

سەلىم، زېرىن خورشيد (۲۰۱۲). ئەلمۆمۆرف د زمانى كوردىدا. چاپا ئىككى، دھوك: چاپخانەيا خانى.

شوانى، رفیق (۲۰۱۱). وشەسازى زمانى كوردى (لېكۆلېنە و ھەيەكى پراكتىكە). چاپا ئىككى، ھەولېر: دەزگای توژىنەو و بلاوكردەوھى موكرىانى.

عەبدوولفەتاح، دەھام (۲۰۱۲). كار (لېكەر) د زمانى كوردىدە (كورمانجىا ژورين). چاپا ئىككى، ھەولېر: چاپخانەيا ھەجى ھاشم.

عەبوزيد، سانيا جەبار (۲۰۱۲). ئەسپىكتىن كارى دكورديا سەريدا. چاپا ئىككى، دھوك: چاپخانەيا خانى.

عەلى، امين، سجادى، علاءالدين، شالى، عبدالله، مصطفى، عزالدين، على امين، فريدون، على امين، نورى (۲۰۱۹). زمان و ئەدەبى كوردى (پۆلا دوازى نامادى). چاپا شەشى، وەزاردەتا پەرورەدى - رېفەبەريا گشتيا پروگرام و چاپەمەنيان.

عەلى، دلبرين عبدوللا (۲۰۱۲). جوداكرنا كارى لېكداى ژ كارى خودان تەواوكرە و بەركار. چاپا ئىككى، دھوك: چاپخانەيا ھەوار.

عەلى، دلبرين عەبدووللا (۲۰۱۷). رېژمىن كارى (راگەھاندىن، مەرجى، فەرمان) د گۆفەرا بەھدنيا زمانى كوردى و زمانى توركىيە ستاندرودا. نامەيا دكتورايى، زاخۆ: فاكۆلتيا زانستين مروفايەتى - زانكۆيا زاخۆ.

كانبى، دلېر سادق (۲۰۱۳). تىۆرى بارگەخستىن و رۆنانى رستە. نامەيا دكتورايى، سۆران: فەكۆلتيا ئادابى - زانكۆيا سۆران.

كۆرى زانبارى كورد، لېژنەى زمان و زانستەكانى (۲۰۱۱). رېژمانى ناخوتنى كوردى، چاپا دوويى، ھەولېر: چاپخانەيا ناراس.

محو، سەگھان ئىبراھىم (۲۰۱۲). جەگھوورپينا پىكېنين رستى د ناخوتنا باژىرى دھوكيدا. نامەيا ماستەرى، دھوك: كۆلېژا ئادابى، زانكۆيا دھوك.

مستەفا، شادىە سالىح (۲۰۱۴). ھەندى لايەنى رېژمانى فەرھەنگى - ئەركى لە زمانى كوردىدا. نامەيا ماستەرى، ھەولېر: كۆلېژا پەرورەدە، زانكۆيا سەلاھەددىن.

مونيب، ئاراز، عەلى، شېرزاد سەبرى (۲۰۱۶). وشەسازى. چاپا ئىككى، ھەولېر: چاپخانەيا ھىقى.